

# СЕКЦІЯ «ЮРИДИЧНІ НАУКИ»

УДК 349.22

## ЩОДО ПОНЯТТЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО КОМПЛАЄНСУ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Л. П. Амелічева*

Корупція є суттєвим сучасним викликом для трудових відносин в закладах вищої освіти з науковими, науково-педагогічними, педагогічними та іншими працівниками. Порушення антикорупційного законодавства у вищій освіті є однією із постійних новинних топ-тем в ЗМІ. Так, в 2021 році за повідомленням пресцентру Служби безпеки України у Кропивницькому викрили на корупції декана одного з факультетів Льотної академії Національного авіаційного університету, який за хабарі забезпечував курсантам допуск до польотів. «Вартість такого «допуску» для одного курсанта декан оцінював у \$ 11,5 тисяч», – зазначається у повідомленні пресцентру Служби безпеки України. Затримали керівника факультету на робочому місці одразу після отримання першої частини хабара – \$ 5 тисяч. Ще один кейс 2021 року, пов'язаний із тим, що правоохоронці викрили масштабну шахрайську схему зі складання іспитів у медичних вишах Києва. «Мінімальна вартість таких «освітніх послуг» становила 3 тисячі американських доларів», – зауважується в повідомленні зазначеного пресцентру. Правоохоронцями встановлено понад 60 випадків неправомірного отримання сертифікатів про успішне складання іспитів у медичних ЗВО Києва.

В спеціальній юридичній літературі до причин виникнення корупції у сфері освіти, зокрема, у вищій, віднесені: 1) об'єктивні причини, до яких належать низький рівень заробітної плати освітян, обмежена кількість місць на бюджетну форму навчання насамперед за престижними спеціальностями або в рейтингових вищих навчальних закладах, недосконалість законодавства, спрямованого на запобігання та протидію корупції; 2) суб'єктивні причини, а саме: розчарування й апатія з боку викладачів до навчального процесу, який є ускладненим відповідно до вимог Болонської системи і не приносить достатніх матеріальних винагород; відсутність пошани до викладацької роботи з боку студентів; замовчування студентами випадків давання і вимагання грошової чи іншої матеріальної винагороди; 3) об'єктивно-суб'єктивні причини, зокрема: відпрацьовування особою витрат у зв'язку із влаштуванням на викладацьку роботу, недостатні правові та соціальні гарантії захисту освітян. На наш погляд, до суб'єктивних причин виникнення корупції у сфері освіти, зокрема, вищої, належить також низький рівень поінформованості роботодавців-ЗВО щодо ролі та змісту антикорупційного комплаєнсу (як системи заходів запобігання корупції та конфлікту інтересів), який базується на розробці та прийнятті антикорупційної програми на локальному рівні. Адже згідно ст. 62 Закону України «Про запобігання корупції» в обов'язковому порядку антикорупційна програма затверджується керівниками: 1) державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 відсотків), де середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період перевищує сімдесят мільйонів гривень; 2) юридичних осіб, які є учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі», якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 мільйонів гривень. ЗВО, які не підпадають під ці критерії можуть запроваджувати антикорупційний комплаєнс у добровільному порядку.

Як вже вище зауважувалося, метою антикорупційного комплаєнсу є запобігання та протидія корупції. Основою ж побудови ефективного антикорупційного комплаєнсу юридичної особи, зокрема ЗВО, є розробка і затвердження на локальному рівні антикорупційної програми. Відповідно до ст. 63 Закону України «Про запобігання корупції», вона повинна містити такі елементи (положення), як: 1) сферу застосування та коло осіб, на які поширюються її положення; 2) вичерпний перелік та опис антикорупційних заходів, стандартів, процедур та порядок їх виконання (застосування), зокрема порядок проведення періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності юридичної особи; 3) норми професійної етики працівників юридичної особи; 4) права і обов'язки працівників та засновників (учасників) юридичної особи у зв'язку із запобіганням і протидією корупції у діяльності юридичної особи; 5) права і обов'язки Уповноваженого як посадової особи, відповідальної за запобігання корупції, та підпорядкованих йому працівників (у разі їх наявності); 6) порядок регулярного звітування Уповноваженого перед засновниками (учасниками) юридичної особи; 7) порядок здійснення належного нагляду, контролю та моніторингу за дотриманням антикорупційної програми у діяльності юридичної особи, а також оцінки результатів здійснення передбачених нею заходів; 8) умови конфіденційності інформування Уповноваженого працівниками про факти підбурення їх до вчинення корупційного правопорушення або про вчинені іншими працівниками чи особами корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень; 9) процедури захисту працівників, які повідомили інформацію про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення; 10) процедуру інформування Уповноваженого працівниками про виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів, а також порядок врегулювання виявленого конфлікту інтересів; 11) порядок проведення індивідуального консультування Уповноваженим працівників юридичної особи з питань застосування антикорупційних стандартів та процедур; 12) порядок проведення періодичного підвищення кваліфікації працівників у сфері запобігання і протидії корупції; 13) застосування заходів дисциплінарної відповідальності до працівників, які порушують положення антикорупційної програми; 14) порядок вжиття заходів реагування щодо виявлених фактів корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, зокрема, інформування уповноважених державних органів, проведення внутрішніх розслідувань; 15) порядок внесення змін до антикорупційної програми.

У вказаній програмі для роботодавця-ЗВО повинні враховуватися положення ст. 42 Закону України «Про вищу освіту», яка забороняє обрання, призначення (у тому числі виконувачем обов'язків) на посаду керівника закладу вищої освіти особи, яка: за рішенням суду була визнана винною у вчиненні корупційного правопорушення – протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили; піддавалася адміністративному стягненню за корупційне правопорушення – протягом року з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили. Положення антикорупційної комплаєнс-програми ЗВО повинні містити також деякі обов'язки науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників, які передбачені у ст. 58 Закону України «Про вищу освіту», а саме: дотримання норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у закладах вищої освіти тощо; дотримання в освітньому процесі та науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечення її дотримання здобувачами вищої освіти й ін. На наш погляд, обов'язок дотримуватися антикорупційного комплаєнсу в університеті повинен передбачатися насамперед у трудових контрактах та посадових інструкціях тих посадових осіб, які виконують організаційно-розпорядчі повноваження.

Наразі успішно запроваджена антикорупційна комплаєнс-програма у багатьох ЗВО, таких, як: Харківський університет внутрішніх справ, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київський політехнічний інститут тощо. Однак, ще багато роботодавців-ЗВО такі програми не впровадили, що обумовлює загалом гальмування запровадження антикорупційного комплаєнсу на національному рівні, що насамкінець негативно впливає на показник Індекс сприйняття корупції в Україні.

Таким чином, все вищевикладене, дозволяє зробити наступні висновки. В Україні провадиться недостатньо ефективна антикорупційна політика в сфері освіти, зокрема, вищій. Не всі юридичні особи в сфері вищої освіти впровадили антикорупційний комплаєнс-контроль, у таких роботодавців-ЗВО не створені відповідні спеціальні структурні підрозділи, не проводиться оцінка корупційних ризиків і не вживаються заходи щодо їх зменшення чи усунення, не проводяться відповідні тренінги із співробітниками.

УДК 347.91/.95

## **ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ МАЙНОВИХ ПРАВ**

*І. В. Атаманчук*

Реалізація суб'єктами правовідносин судового захисту особистих майнових прав здійснюється на підставі принципів та стандартів як цивільного так і господарського судочинства. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Ці завдання превалюють над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі (ч. 2 ст. 2 ЦПК України). Аналогічний зміст має ч. 1 ст. 2 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України): завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Наведені законодавчі положення знаходяться у відповідності до змісту ч. 1 ст. 55 Конституції України, а офіційне тлумачення частини першої статті 55 викладене в Рішенні Конституційного Суду № 9-зп від 25.12.97 р., вказує на неприпустимість відмови суду у прийнятті позовних та інших заяв чи скарг, які відповідають встановленим законом вимогам, і, що це є порушенням права на судовий захист, яке відповідно до статті 64 Конституції України не може бути обмежене.

Процесуальними передумовами права на пред'явлення позову є обставини, з наявністю або відсутністю яких процесуальний закон пов'язує виникнення суб'єктивного права певної особи на звернення до суду з позовом за захистом особистих майнових прав. Згідно п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України 12.06.2009 № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» у позивача суд повинен з'ясувати предмет позову (що конкретно вимагає позивач), підставу позову (чим він обґрунтовує свою вимогу), зміст вимоги (який спосіб захисту свого права він обрав).

У ході визначення передумов судочинства пов'язаного з захистом особистих майнових прав можуть виникати процесуальні питання різного ступеню складності, зокрема, питання звернення до нових процесуальних процедур, запроваджених Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», серед яких правильне визначення предмета позову, питання вжиття заходів забезпечення позову, питання значущості для оцінки судом обставин справи висновку експерта з питань права, питання правових наслідків звернення до процедури врегулювання спору за участю судді та ін.